

Ana Šmidhofer*

Sledi francoskega personalizma v slovenski pedagoški misli med obema vojnama

*Traces of French personalism in the Slovenian pedagogical
ideas between the two world wars*

Izvleček

Slovenska kultura se je pred prvo svetovno vojno opirala predvsem na avstrijsko in nemško, po vojni pa opazimo kulturno preusmeritev, ki je posegla tudi na področje vzgoje. Med obema vojnama se na področju vzgoje in kulture nasploh pojavi francoski vpliv in z njim francoski personalizem. V razpravi uvodoma pokažemo, kako so se ideje francoskega personalizma pojavile pri nas. Nato izpostavimo avtorje (Jakob Šolar, Stanko Cajnkar in Stanko Gogala), ki so te ideje poudarjali pri svojem pedagoškem udejstvovanju. V njihovih razmišljanjih iščemo sledi francoskega personalizma tako, da jih primerjamo z nekaterimi pedagoškimi idejami Jacquesa Maritaina, ki je ideje francoskega personalizma vpeljal na področje vzgoje.

Abstract

Traces of French personalism in the Slovenian pedagogical ideas between the two world wars Prior to World War One, Slovenian culture was mostly based on Austrian and German cultures, whilst after the war there was a cultural reorientation, which also affected education. Between the two wars, French influence appeared in education and culture in general, together with French personalism. The article's introduction shows how the ideas of French personalism appeared in Slovenia. This is followed by focusing on the authors (Jakob Šolar, Stanko Cajnkar and Stanko Gogala), who emphasised these ideas in their pedagogical activities. The article seeks to find traces of French personalism in their ideas by comparing them with a number of the pedagogical ideas of Jacques Maritain, who introduced the concepts of French personalism into the educational field.

Ključne besede: francoski personalizem, vzgoja in izobraževanje, (1919–1941), Slovenija.

Key words: French personalism, education, (1919–1941), Slovenia.

* dr. Ana Šmidhofer, e-pošta: ana.smidhofer@gmail.com

Uvod

Francija je zgodovino slovenskega naroda vidneje zaznamovala dvakrat. Prvič s trikratno Napoleonovo okupacijo med letoma 1797 in 1813¹ ter drugič v obdobju med obema svetovnim vojnama. Do takrat je pri nas na področju kulture, izobrazbe in literature prevladoval »nemški vpliv«, po prvi svetovni vojni pa lahko opazimo »kulturno in izobrazbeno preusmeritev«. V tem obdobju se pojavi »francoski vpliv«, ² »tipološki znak« te dobe so bile francoske štipendije, ki so »odvajale slovenskega študenta od nemškega kulturnega območja k zahodnoevropskemu ter mu pomagala razširiti obzorje«. ³ Takrat je Francija v svoje izobraževalne in kulturne ustanove sprejela posamezne slovenske študente in intelektualce, ki so skušali nekatere vidike »francoskega duha« prenesti v naš kulturni prostor. Takšne težnje zasledimo v tem času tudi na področju pedagogike, ki je bila v medvojnem obdobju izrazito teoretsko pluralna. ⁴ Eden izmed miselnih tokov, ki ga zasledimo v naši tedanji pedagoški misli, je tudi francoski personalizem. ⁵

V razpravi bomo pokazali, kako so temu miselnemu toku sledili Jakob Šolar (1896–1968), Stanko Cajnkar (1900–1977) in Stanko Gogala (1901–1987), simpatizerji križarskega gibanja, ki velja za začetnika personalistične orientacije pri nas. ⁶ Pri tem opozorimo, da se Šolar in Cajnkar s pedagogiko nista ukvarjala sistematično – v tem se povsem razlikujeta od Gogale. Nista bila pedagoška teoretika, ki bi tako pomembno zaznamovala slovensko pedagogiko med obema vojnama kot Gogala. Je pa v njunem pedagoškem udejstvovanju zaslediti ideje, na podlagi katerih ju lahko umestimo v krog tistih pedagoških delavcev, ki so pri svojem pedagoškem delu upoštevali nekatere izsledke francoskega personalizma.

Francoski personalizem in njegova pot na Slovensko

Preden se osredotočimo na francoski personalizem, pogledjmo, kaj je *personalizem*. ⁷ *Personalizem* je posebna filozofska orientacija, ne čvrst filozofski

1 Peter Vodopivec, *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*, Ljubljana: Modrijan, 2006, str. 22–26.

2 Dušan Nečak, Božo Repe, *Kriza. Svet in Slovenci od prve svetovne vojne do sredine tridesetih let*, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, str. 278.

3 Vladimir Bartol, *Zakrinkani trubadur: izbrani članki in eseji*, Ljubljana: Slovenska matica, 1993, str. 313.

4 Edvard Protner, *Pedagogika in izobraževanje učiteljev (1919–1941)*, Educa: Ljubljana, 2000.

5 Ana Šmidhofer, *Vpliv francoskega personalizma na slovensko katoliško pedagogiko med obema vojnama*, magistrsko delo, Maribor: Filozofska fakulteta, 2011.

6 Peter Kovačič Peršin, *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, Ljubljana: Društvo 2000, 1998.

7 *Personalizem* izhaja iz besede *persona*. Po jezikovnem izvoru ta pojem ni povsem dorečen. Večina etimologov se nagiba k stališču, da ga je možno izpeljati iz etruščanskega »persu«, ki pomeni masko in vlogo (Ogrin 1997, str. 2).

sistem. Ni zaokrožen filozofski sistem, saj je toliko personalizmov, kolikor je personalističnih mislecev. Vsem personalistom je skupno, da v središče svojega obzorja postavljajo osebo kot nosilko etosa. Samo v tem je mogoče najti skupni imenovalac sicer filozofsko različnih usmeritev posameznih personalistov.⁸

V teh okvirih ostaja tudi *francoski personalizem*. Gre za posebno gibanje v Franciji med obema svetovnima vojnama, ki ni bilo zasnovano filozofsko v strogem pomenu besede, temveč družbeno in splošno kulturno.⁹ To je bilo levo krilo francoske katoliške kulture med vojnama, ki se je idejno izoblikovalo zlasti pod vplivom filozofov Marcela Blondela, Henrija Bergsona, Jacquesa Maritaina, pesnika Charlesa Peguya ter Emmanuela Mouniera in njegove revije *Esprit*.¹⁰

Francoski personalizem ima dve osnovni potezi. V filozofskem pogledu je to koncept osebe, ki je bolj dinamičen od personalizma Katoliške cerkve. Oseba ni pojmovana kot nekaj vnaprej danega, temveč se uresničuje v dejanjih, izbira in razvoju. Druga značilnost je veliko zanimanje za družbena, ekonomska in politična vprašanja. Francoski personalizem je bil nagnjen k radikalnim spremembam in v svojih družbenih aplikacijah vedno blizu socializmu oziroma politični levi. Za evropski krščanski svet so se radikalne ideje rojevale na pariški Sorboni, ki je zmeraj veljala za levo usmerjeno univerzo.¹¹

Če želimo razumeti, kako so se slovenski intelektualci medvojnega obdobja seznanili z idejami francoskega personalizma, moramo orisati nekaj kulturno-zgodovinskih okoliščin.

Pred prvo svetovno vojno je bila slovenska kultura naslonjena predvsem na avstrijsko in nemško, saj je bila Slovenija del Habsburške monarhije in kasneje Avstro-Ogrske. Po vojni pa opazimo kulturno in izobrazbeno preusmeritev, »ki je bila posledica stoletnega strahu pred prevladujočim nemškim vplivom«. ¹² Upadati je začelo učenje nemščine, uveljavljati se je začela francoščina: »Francoski vpliv je (tudi zaradi tradicionalnega srbsko oz. jugoslovansko-francoskega zaveznitva) postajal vse močnejši zlasti v kulturi in literaturi nasploh.« ¹³

Vpliv francoskega personalizma se je torej pri nas začel kazati, ko mlada slovenska inteligenca na šolanje ni odhajala več samo v Nemčijo in Avstrijo, ampak tudi v Francijo. Francija je v medvojnem obdobju v svoje izobraževalne in kulturne ustanove sprejela npr. Stanka Cajnkarja, Jakoba Šolarja, Janeza Janžekoviča, Edvarda Kocbeka in tudi pisatelja Vladimirja Bartola. Ta se spominja, da je jeseni leta 1926 odšel v Pariz s »francosko štipendijo«. ¹⁴

8 Peter Kovačič Peršin, *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, Ljubljana: Društvo 2000, 1998, str. 418.

9 Matija Ogrin, Kocbek in Mounier, *Primerjalna književnost*, 20, 1997, št. 1, str. 3.

10 Prav tam.

11 Prav tam.

12 Dušan Nečak, Božo Repe, *Kriza. Svet in Slovenci od prve svetovne vojne do sredine tridesetih let*, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008, str. 278.

13 Prav tam.

14 Vladimir Bartol, *Zakrinkani trubadur: izbrani članki in eseji*, Ljubljana: Slovenska matica, 1993, str. 313.

Za kontekst razprave je najbolj relevantno ime francoskega personalizma Jacques Maritain (1882–1973), ki je ideje francoskega personalizma vpeljal na področje pedagogike. Temeljne poudarke svojega pedagoškega razmišljanja je najbolj zaokroženo podal v delu *Education at the Crossroads* (1943), ki temelji na njegovih dotedanjih razmišljanjih o človeku.¹⁵

Po Maritainu je vzgoja nekaj, kar pripada samo človeku, deluje na človekovo osebnost ter se razlikuje od dresure in treninga.¹⁶ Opozarja, da izobraževanje ni dresiranje živali, ampak prebujanje človečnosti.¹⁷ Kot cilj vzgoje izpostavi oblikovanje človeka, bistvo izobraževanja pa označi kot »oblikovanje notranje svobodne osebnosti«. ¹⁸ Poudarja, da mora izobraževanje »odstraniti razkol med družbenimi zahtevami in individualnimi potrebami posameznika. Razvijati mora občutek svobode in odgovornosti, človekovih pravic in obveznosti ter spoštovanja vsakega posameznika«. ¹⁹

Maritainovi pogledi na vzgojo in izobraževanje predpostavljajo določen lik učitelja. Ta naj bi: spodbujal razvoj tistih učenčevih dispozicij, na podlagi katerih se razvija učenčevo duhovno življenje; kultiviral učenčevo osebnost; razvijal učenčevo inteligenco kot najvišji element svobodne osebnosti; razvijal njegovo intuicijo, ki je osnova intelektualne svobode in vrsta duhovnega doživetja, ki je povezana s človekovo podzavestno sfero.²⁰

S svojim pojmovanjem učitelja Maritain²¹ nasprotuje avtoritarni pedagogiki, ki gleda na učence kot objekt, prav tako nasprotuje progresivni pedagogiki, v kateri je vloga učitelja pasivna in nevtralna. V njegovem pedagoškem konceptu je učitelj oblikovalec razvoja in oblikovanja osebnosti.²² Nasprotoval je vzgoji s palico. Menil je, da filozofija Tomaža Akvinskega razloži konflikt med staro obliko izobraževanja s palico in progresivnim izobraževanjem.²³

Po Maritainu naj bi vzgoja in izobraževanje temeljili na krščanskem pojmovanju človeka.²⁴ Kljub temu pa je »v svojih pogledih na problem vzgoje in izobraževanja v razmerju do ostalih pedagogov te usmeritve mnogo liberalnejši«. ²⁵

15 V tem kontekstu izpostavimo delo *Integral Humanism* (1935), ki velja za Maritainovo temeljno delo.

16 Jacques Maritain, *Education at the crossroads*, New Haven: Yale University Press, 1943, str. 9. Podobne ideje zasledimo pri Gogali že leta 1939 in na prvi pogled se zdi, da je Gogala prehitel Maritaina v razmišljanjih. Vendar, kot smo omenili, temeljijo Maritainova razmišljanja o vzgoji na njegovih zgodnejših delih.

17 Prav tam.

18 Prav tam, str. 10.

19 Prav tam, str. 89–91.

20 Prav tam, str. 33–34.

21 Prav tam, str. 37.

22 Prav tam.

23 Prav tam, str. 32.

24 Prav tam.

25 Darinka Mitrović, *Moderni tokovi komparativne pedagogije*, Sarajevo: Svjetlost, 1976, str. 338.

Šolar, Cajnkar in Gogala so se z Maritainovimi idejami srečali predvsem prek križarskega gibanja. Križarsko gibanje velja za začetnika personalistične orientacije pri nas.²⁶ Pojavilo se je v začetku 20. let prejšnjega stoletja ter z večjo ali manjšo intenzivnostjo zajelo čas do druge svetovne vojne. Označimo ga lahko kot »najvidnejši in najradikalnejši izraz katoliškega mladinskega gibanja na Slovenskem«.²⁷

Križarji so svojo religioznost pojmovali drugače, kot jo je pojmovala tradicionalna Katoliška cerkev. Zavzemali so se za neposredno, osebno doživljanje Boga brez posrednika cerkvene hierarhije. Bili so kritični do avtoritete in institucij ter so gojili ponotranjeno, osebno krščanstvo. »Zaradi tako pojmovanega krščanstva jih je Katoliška cerkev kritizirala«.²⁸

Križarji so »zatočišče« našli v društvu *Zarja*. Gre za društvo »krščansko-socialistično« usmerjenih akademikov.²⁹ *Zarja* je v Bohinju organizirala shoda, »bohinjska tedna«, ki sta pomenila »krščansko novovalovsko gibanje«.³⁰ Prvi teden je potekal leta 1937, naslednje leto sta škof Rožman in Katoliška akcija prireditvev preprečila, leta 1939 pa se je spet odvijal.³¹

Drugi bohinjski teden (1939) predstavlja teoretični vrh predvojnega slovenskega personalizma.³² V središču zanimanja je bila misel o človekovi osebi in svobodi.³³ Med predavatelji so bili tudi Cajnkar, Gogala in Šolar.³⁴ Poglejmo, kako so personalistične ideje vpeljali na področje vzgoje.

Francoski personalizem v slovenski pedagoški misli medvojnega obdobja

Slovenska pedagoška teorija je bila med obema vojnama teoretsko pluralna, če jo primerjamo z obdobjem pred prvo svetovno vojno. Pred prvo svetovno vojno

26 Peter Kovačič Peršin, *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, Ljubljana: Društvo 2000, 1998.

27 Marko Dvorak, *Kako naj svetim, če ni luči v meni? : slovensko križarsko gibanje*, Ljubljana: Jutro, 2001, str. 146.

28 Jožko Pirc, *Aleš Ušeničnik in znamenja časov: katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja*, Ljubljana: Družina, 1986, str. 281.

29 Egon Pelikan, *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom*, Ljubljana: Nova revija, 2002, str. 18–19.

30 Primož Vresnik, *Sprevidano slovensko bogoslovje – ponuditi roko drugače mislečemu: civilno-pravni angažma slovenskega bogoslovja med drugo svetovno vojno in po njej*, Ljubljana: Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije, 1998, str. 26.

31 Prav tam, str. 27.

32 Peter Kovačič Peršin, *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, Ljubljana: Društvo 2000, 1998.

33 Zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939. Ljubljana: Zarja, 1940, str. X.

34 Predavatelji 2. bohinjskega tedna: F. S. Finžgar, Janez Janžekovič, Edvard Kocbek, France Koblar, Stanko Gogala, Janez Fabijan, France Vodnik, Stanko Cajnkar, Jakob Šolar, Andrej Gosar, B. Grafenauer ter J. Kržišnik (Prav tam).

je na Slovenskem prevladovala herbartistična pedagogika,³⁵ medtem ko se v medvojnem obdobju pojavijo predvsem reformska, socialnokritična in duhoslovna pedagogika.³⁶ V okvir slednje lahko umestimo Šolarja, Cajnkarja in Gogalo.³⁷

V nadaljevanju bomo na kratko orisali življenje in delo vsakega izmed njih ter pokazali sovpadanje nekaterih njihovih razmišljanj z idejami francoskega personalizma in Maritaina.

Jakob Šolar in francoski personalizem

Kot smo omenili uvodoma, se Šolar s pedagogiko ni ukvarjal sistematično. Vendar je imel jasno oblikovane poglede na vzgojo. Ker je na področju šolstva deloval več kot dvajset let, študiral v Franciji in pripadal krogu križarjev, se zdi njegovo ime relevantno za kontekst razprave.

Rodil se je leta 1896 v Selški dolini. Maturiral je na prvi klasični gimnaziji v Ljubljani (1915), leta 1918 je bil posvečen v duhovnika. Leta 1919 se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je študiral slovenščino in francoščino. Študij francoščine ga je leta 1920 pripeljal v Francijo, na francoski počitniški tečaj v Strasbourg. Leta 1922 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani opravil filozofsko-pedagoški izpit iz slovenščine in francoščine. Med letoma 1922 in 1924 je nadaljeval študij v Parizu, kjer se je strokovno izpopolnjeval na College de France, Institut catholique litteraire in Sorboni.³⁸

Šolarjevo delo je bilo razprto na več strani. Bil je vzgojitelj na Zavodu škofijske gimnazije v Šentvidu, profesor slovenščine in francoščine v Šentvidu, služboval je kot profesor na Škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani. Leta 1958 je postal kanonik ljubljanskega kapitlja in ravnatelj škofijske gimnazije v likvidaciji. Že leta 1929 je bil odlikovan z redom zlatih palm, ki mu ga je dodelilo francosko ministrstvo za prosveto. Umrl je leta 1968 v Ljubljani.³⁹

Šolar je spadal v krog križarskega gibanja. Bil je urednik revije *Križ*. Prav tako je aktivno sodeloval na drugem bohinjskem tednu (1939) s prispevkom *Slovenski kulturni problem*.⁴⁰

35 Edvard Protner, *Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869–1914)*, Maribor: Slavistično društvo, 2001.

36 Edvard Protner, *Pedagogika in izobraževanje učiteljev (1919–1941)*, Educa: Ljubljana, 2000.

37 V zvezi z duhoslovno pedagogiko glej: Protner (2000), Šmidhofer (2018).

38 Stane Gabrovec, Jakob Šolar za današnji čas, *Prelomni časi: zbornik predavanj s Teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence*, Ljubljana: Medškofijski odbor za študente, 1989, str. 115–116.

39 Jože Toporišič, *Šolar, Jakob, prelat (1896–1968)*, dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi661118/> (pridobljeno 12. 6. 2018).

40 *Zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940.

Poglejmo, kako se je Šolarjeva personalistična orientacija kazala pri njegovem pedagoškem delu. Svoj slog vzgoje povzame z naslednjimi besedami: »...sem proti mehaničnemu pojmovanju šole, ki trpa dijaka le z učno snovjo, kakor da je ta sama sebi namen, ob čemer pa dijakova osebnost hira ali vsaj ne raste in se ne razvija.« Ocenjuje, »da je za dijakovo osebno rast pomembno predvsem to, za kar se dijak zanima sam, kar je dijaka zgrabilo v duši«. Takšen slog vzgoje po Šolarju zahteva od vzgojitelja »čisto drugačnih metod, kakor so sama disciplinska dresura, samo priganjaštvo in 'pridigarstvo'«. Poudari, »da avtoriteta ne sme slo-
neti na strahu – če naj je vzgojno pomembna – marveč na zaupanju in ljubezni«. ⁴¹

Namig, kako močno je francoska kultura vplivala na Šolarjevo pedagoško delo, najdemo v spominih Lojzeta Štrublja (1917–2004), ki je bil Šolarjev dijak na Zavodu svetega Stanislava med letoma 1929 in 1937. Ta pravi, da sta se v profesor-skem zboru Zavoda izoblikovali dve vrsti vzgojnih prijemov: francoski in nemški vzorec. ⁴² »Posebno močan je bil v Zavodu nemški vzorec vzgoje, ker so se profe-
sorji večinoma izobraževali na nemškem govornem področju. Tudi Slovenija, ki je bila pod Avstro-Ogrsko, je bila pod vplivom nemške vzgojne miselnosti. Ta se je bolj *držala črke*. Kar je zapovedano, kar je narekovano, kar je rečeno, se izvršuje. Ni torej šlo za individualno življenje v dijakovo miselnost, tudi ne za dijakovo osebno korenino, temveč bolj zato, da se izpolni, kar je bilo naročeno.« ⁴³ Po Štru-
bljevi oceni ⁴⁴ je bila večina profesorjev na Zavodu tega nazora. »Redki pa so se dvignili nad to razmišljanje in se bolj skušali vživeti v gojenca in osvojiti slog, ki več doseže, ki seže tudi globlje in katerega sadovi so obilnejši. Tak slog vzgoje je bil pod vplivom francoskega vzorca, ki ga je poudarjal predvsem prof. Šolar.« ⁴⁵

Stane Gabrovec (1920–2015), prav tako Šolarjev dijak, se spominja, da jih je Šolar »vpeljal v svet francoske kulture, predvsem katoliškega personalizma, ki so ga predstavljali Maritain, Mauriac in Mounier«. ⁴⁶ Šolar je prevedel Maritainov prispevek *Z ljudstvom*, ki ga je ta leta 1938 napisal za prvo številko revije *Dejanje*. ⁴⁷

Kot je razvidno, je Šolar poznal francoske avtorje in je pri svojem pedago-
škem delu sledil temeljnim personalističnim postavkam. Ob koncu omenimo, da je Šolar med svojim službovanjem na Zavodu marsikdaj naletel na neodobrava-
nje svojega dela s strani vodstva Cerkve. ⁴⁸ Očitali so mu mladost, nestrokovnost,

41 Jakob Šolar, *Vprašanja o vzgoji v Zavodu*, Škofje – Jeglič, fasc. 34, Nadškofijski arhiv v Ljubljani, 1929.

42 Lojze Štrubelj, *Še vedno živo drevo. Zavod sv. Stanislava skozi desetletja*, Ljubljana: Družina, 1996, str. 129–130.

43 Prav tam, str. 129.

44 Prav tam, str. 130.

45 Prav tam.

46 Ivo Žajdela, Intervju z dr. Stanetom Gabrovcem, *Družina*, 2007, št. 23, str. 2.

47 Alojz Rebula, *Jacques Maritain: prinašalec smisla*, Ljubljana: Družina, 2004, str. 200.

48 Ana Šmidhofer, *Vpliv francoskega personalizma na slovensko katoliško pedagogiko med obema vojnoma*, magistrsko delo, Maribor: Filozofska fakulteta, 2011.

nepravilen odnos z gojenci, poudarjanje verskega doživljanja, pripadnost križarskemu gibanju itd.⁴⁹ V podobnih okoliščinah se je znašel tudi Stanko Cajnkar, Šolarjev sopotnik v križarskem gibanju.

Stanko Cajnkar in francoski personalizem

Tako kot Šolar se tudi Cajnkar s pedagogiko ni ukvarjal sistematično. V kontekst razprave ga umeščamo na podlagi njegovega več kot tridesetletnega udejstvovanja na področju vzgoje in izobraževanja, študija v Franciji ter izhajanja iz kroga križarjev.

Cajnkar se je rodil leta 1900 pri Sv. Tomažu nad Ormožem. Po maturi (1921) se je vpisal v mariborsko bogoslovje, kjer je leta 1925 zaključil študij teologije. Leta 1926 je bil posvečen v duhovnika. Istega leta so mu predstojniki odobrili študij na Institut Catholique v Parizu, kamor je odšel z jugoslovansko in francosko štipendijo.⁵⁰

Leta 1928 se je vrnil v Maribor in bil imenovan za docenta bibličnih ved. Pet let kasneje je bil prestavljen na delovno mesto profesorja verouka na ptujsko gimnazijo. Leta 1938 je bil promoviran za doktorja bogoslovja. Leta 1947 je bil imenovan za izrednega profesorja biblične teologije na Teološki fakulteti v Ljubljani, med letoma 1950 in 1966 je bil dekan fakultete. Umrli je leta 1977 v Ljubljani.⁵¹

Cajnkar je imel prvi stik s personalizmom prek nemških avtorjev: »Sprva smo bili vsi skupaj zelo navezani na nemške filozofe in teologe (Lipperta, Wittiga, Karla Adama, Guardinija, Kuhnela); pozneje smo zajemali iz Maritaina, Berdjajeva, Sertillangesa. Moji najljubši avtorji so navedeni med literaturo v knjigi *Luč sveti v temi*.«⁵² V tem delu iz leta 1937 je razviden vpliv Maritaina. V njem se Cajnkar na več mestih sklicuje nanj, ko govori o »katoliškem človeku«. Citiral je hrvaški prevod njegovega dela *Religion et culture – Religija in kultura*, saj, kot sam pravi, »francoskega originala« takrat ni imel pri sebi.⁵³ Navezanost na francosko kulturo potrdi tudi na drugem bohinjskem tednu, kjer opozori, da bi slovenski katoličani lahko imeli list po vzgledu francoskega *Temps present*.⁵⁴

Svoje poglede na problem vzgoje in izobraževanja je morda najbolj strnjeno podal v prispevku *Moderni časi in mladinsko gibanje* (1932). Nekaj podatkov o nje-

49 Prav tam.

50 Vekoslav Grmič, Zvestoba samemu sebi je glavni zakon, ob 90-letnici rojstva dr. Stanka Cajnkara (1900–1977), *Večer*, 46, 1990, št. 103, str. 22.

51 Prav tam.

52 Stanko Cajnkar, Opombe na robu knjige Svoboda in nujnost Edvarda Kocbeka, *Znamenje*, 1975, št. 2, str. 110.

53 Stanko Cajnkar, *Luč sveti v temi*, Celje: Družba sv. Mohorja, 1937, str. 207.

54 Stanko Cajnkar, Katoliška obnova med nami, *Bohinjski teden. Zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940, str. 76.

govem pedagoškem delu lahko razberemo iz njegovega dela *Noetova barka* (1945), kjer je prikazano njegovo delovanje na gimnaziji Ptuj med letoma 1933 in 1941.

Problema vzgoje se je dotaknil tudi na drugem bohinjskem tednu, kjer ugotavlja, da je »danes vzgoja za bistvene življenjske vrednote tako redka« ter da je »tako malo globokih širokogrudnih pedagogov«. ⁵⁵ Za Cajnkarja vzgoja mladine ni odvisna »le od discipline in strogosti, ampak bolj od osebnosti, dobrote in znanja učitelja«. ⁵⁶ S takšnim pojmovanjem se približa Maritainu, ⁵⁷ ki prav tako ugotavlja, da vzgoja ne sme temeljiti na disciplini in dresuri.

Kakor Maritain ⁵⁸ tudi Cajnkar nasprotuje avtoritarni pedagogiki ter naglašá pomembnost osebnega odnosa med učiteljem in učencem. Zagovarja vzgojo, ki vzgaja za bistvene življenjske vrednote, ⁵⁹ kar poudarja tudi Maritain. ⁶⁰

Podobno kot Maritain ⁶¹ tudi Cajnkar v središče vzgojnega procesa postavlja osebo, ki jo je treba oblikovati v svobodno, avtonomno in kritično osebnost. ⁶² Prav tako se Cajnkar ⁶³ približa Maritainu, ⁶⁴ ko poudarja pomen vsestranske izobrazbe in zmožnost dialoga z drugače mislečimi, ne glede na to kateremu svetovnonazorskemu prepričanju pripada ta oseba.

Cajnkar je s svojimi nazori marsikdaj naletel na neodobravanje s strani vodstva Katoliške cerkve. Zaradi udejstvovanja v križarskem gibanju je imel težave kot profesor v mariborskem bogoslovju, ki ga je moral leta 1933 zapustiti. Sam je o tem zapisal: »Meni pa so celo v dekret, s katerim so me odslovili iz mariborske teologije, zapisali kot prvi prestop, da sem bil član mladinskega gibanja.« ⁶⁵ Cajnkar je moral oditi za profesorja verouka na realno gimnazijo na Ptuj. ⁶⁶

Videli smo, da sta se tako Cajnkar kot Šolar zaradi nekaterih svojih pogledov znašla v sporu z vodstvom Cerkve. Slednje je občutil tudi Gogala.

55 Prav tam, str. 45–46.

56 Stanko Cajnkar, *Moderni časi in mladinsko gibanje, Beseda o sodobnih vprašanjih*, 1, 1932, št. 2, str. 24.

57 Jacques Maritain, *Education at the crossroads*, New Haven: Yale University Press, 1943, str. 9–10.

58 Prav tam, str. 9.

59 Stanko Cajnkar, *Moderni časi in mladinsko gibanje, Beseda o sodobnih vprašanjih*, 1, 1932, št. 3, str. 45.

60 Jacques Maritain, *Education at the crossroads*, New Haven: Yale University Press, 1943, str. 43.

61 Prav tam, str. 46.

62 Stanko Cajnkar, *Moderni časi in mladinsko gibanje, Beseda o sodobnih vprašanjih*, 1, 1932, št. 2, str. 28.

63 Prav tam, str. 45–47.

64 Jacques Maritain, *Education at the crossroads*, New Haven: Yale University Press, 1943, str. 19.

65 Stanko Cajnkar, *Opombe na robu knjige Svoboda in nujnost Edvarda Kocbeka, Znamenje*, 5, 1975, št. 2, str. 110.

66 Vekoslav Grmič, *Recepcija okrožnice Quadragesimo anno v mariborskem bogoslovju, 130 let visokega šolstva v Mariboru, zbornik simpozija, Celje: Mohorjeva družba, 1991, str. 218.*

Stanko Gogala in francoski personalizem

Ker je Gogalovo pedagoško delo v primerjavi s Šolarjem in Cajnkarjem veliko bolj analizirano,⁶⁷ bomo v kontekstu razprave izpostavile tiste vidike njegovega pedagoškega udejstvovanja, ki se navezujejo na križarsko gibanje, francoski personalizem in Jacquesa Maritaina.

Tako kot Šolar in Cajnkar je bil tudi Gogala privrženec križarskega gibanja. Bil je eden najpomembnejših križarskih organizatorjev in publicistov.⁶⁸ Bojc⁶⁹ ga označi kot »psihološko in pedagoško usmerjeno osebnost znotraj križarstva«. Gogala je svoje prve članke začel objavljati leta 1924, in to prav v *Križu* ter *Križu na gori*.⁷⁰ Aktivno je sodeloval na obeh bohinjskih tednih.

V nasprotju s Šolarjem in Cajnkarjem Gogala ni bil duhovnik niti se ni izobraževal v Franciji. Gogala je poznal francoske avtorje, čeprav jih redko ali sploh ne navaja. Po pričevanju Kocbeka in Trstenjaka je bila francoska personalistična revija *Esprit* Gogalovo pogosto branje.⁷¹

Prav tako je Gogala poznal Maritainovo delo. Leta 1938 je kot sourednik revije *Čas* objavil recenzijo Maritainove knjige *Angelski nadučitelj*.⁷²

Kako se personalizem odraža v njegovem delu, bomo pogledali predvsem na podlagi njegovega prispevka na drugem bohinjskem tednu, saj je Gogalova personalistična orientacija v veliki meri že analizirana.⁷³

Gogala je na omenjenem tednu nastopil s prispevkom *Vzgoja k svobodi*. V njem ugotavlja, da lahko poteka vzgoja na dva načina: usmerjena je lahko k ohranjanju tradicije ali pa k razvoju, k stremljenju po novem – to je tisto, kar je bistveno za vzgojo k svobodi. Poudari, da je vzgajanje k svobodi mnogo težje kakor vzgajanje k tradiciji.⁷⁴

Zagovarja vzgojo, katere smoter je notranje razgiban, dinamičen, samostojen in svoboden človek. Takšna vzgoja temelji predvsem na zaupanju v človeka. Gogala pravi, da kdor tega zaupanja nima, kdor dvomi o dobrem v človeku, ta zahteva podreitev v disciplini.⁷⁵ Na tem mestu lahko implicitno prepoznamo Gogalovo nestrinjanje z uradno vzgojo Katoliške cerkve, ki je takrat temeljila na disciplini in pokorščini.⁷⁶

67 Glej: Medveš (2000), Protner (2000, 2000a), Kroflič (2005) itd.

68 Janko Prunk, *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1977, str. 259.

69 Etbin Bojc, Pripombe k Dvorakovem »Poizkusu orisa križarskega gibanja«, Ljubljana: Jutro, 2001, str. 210.

70 Slavko Kremenšek, *Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941*, Ljubljana: Jutro, 2001, str. 231.

71 Edvard Kovač, Personalizem Stanka Gogale, *Sodobna pedagogika*, 51, 2000, št. 5, str. 108–121.

72 Janez Fabijan, Ocena Maritainove knjige *Angelski nadučitelj*, *Čas*, 32, 1938, št. 6, str. 191–192.

73 Glej: Kroflič (2005), Knavs (2014), Kovač (2000).

74 Stanko Gogala, *Vzgoja k svobodi*, *Bohinjski teden: zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940, str. 34.

75 Prav tam.

76 Uradno pedagoško doktrino Cerkve je med obema vojnama predstavljala papeška okrožnica *Divini illius magistri* (*O krščanski vzgoji mladine*) iz leta 1929. Gogala je polemiziral glede discipline in dresure z Alešem Ušeničnikom (1868–1952), zagovornikom tradicionalnih nazorov Katoliške cerkve (Protner 2000).

Gogala izpostavi, da je vzgajanje svobodnega človeka zelo zapletena in težavna stvar, »mnogo težja kot izoblikovanje discipliniranih ohranjevalcev že davno pridobljenih in nad vse dvome jasnih spoznanj«. ⁷⁷ Vzgoja svobodnosti nalaga težko odgovornost tako vzgojitelju kot gojencu. ⁷⁸

Tako kot francoski personalisti je tudi Gogala odklanjal ideološko razumevanje krščanstva in poudarjal pomen svobodne volje vsakega posameznika: »Za udejanjanje krščanskega sistema v življenju je torej nujno potreben globlji in osebnejši krščanski življenjski nazor, ki se ne bo upiral samo na znanje in umsko verovanje, temveč tudi na osebno doživetje ter na močno in osebno hotenje«. ⁷⁹

Oceno, da Maritainova pedagogika nima očitnih religioznih značilnosti, ⁸⁰ čeprav je zasnovana na krščanskih vrednotah, bi lahko pripisali tudi Gogali. Osnova njegove pedagogike je sicer krščanska, a hkrati splošno humanistična.

Maritain je bil v svojih pogledih na probleme vzgoje liberalnejši od svojih kolegov, katerih razmišljanja so slonela na enakih teoretičnih izhodiščih. ⁸¹ To bi lahko pripisali tudi Gogali.

Prav tako se Gogala približa Maritanu, ko ugotavlja, da je cilj šole oblikovati otrokovo dušo »z objektivno kulturno vsebino, z resničnimi dejstvi, s praviimi vrednotami in dolžnostmi«. ⁸² Če se spomnimo, tudi Maritain poudarja pomen objektivne kulturne vsebine v vzgojnem procesu. ⁸³ Oba sta nasprotovala avtoritarni pedagogiki in zavračala koncept vzgoje, ki vzgojo pojmuje kot dresuro ali trening. ⁸⁴

Tudi Gogala se je zaradi svojih pedagoških stališč, tako kot Šolar in Cajnkar, znašel v sporu z vodstvom Katoliške cerkve. Polemiko je sprožil njegov članek *Iz psihologije religioznega vzgajanja: vezanost in sproščenost* (1935–1936). Polemiko je analiziral Protner. ⁸⁵

Videli smo, da lahko prepoznamo sledi francoskega personalizma pri vseh treh obravnavanih avtorjih. Sklenemo lahko, da je bil francoski personalizem eden izmed miselnih tokov, ki ga zasledimo v naši, teoretsko bogati medvojni pedagoški znanosti.

⁷⁷ Prav tam, str. 44.

⁷⁸ Prav tam.

⁷⁹ Stanko Gogala, *Krščanski življenjski nazor*, Čas, 32, 1938, št. 6, str. 166.

⁸⁰ Darinka Mitrović, *Moderni tokovi komparativne pedagogije*, Sarajevo: Svetlost, 1976, str. 338.

⁸¹ Prav tam, str. 334.

⁸² Stanko Gogala, *Temelji obče metodike. Uvod v praktično pedagogiko*, Ljubljana: Slovenska šolska matica, 1933, str. 107.

⁸³ Jacques Maritain, *Education at the crossroads*, New Haven: Yale University Press, 1943, str. 67.

⁸⁴ Prim. (Gogala 1935–1936, str. 24); (Maritain 1943, str. 9).

⁸⁵ Edvard Protner, Stanko Gogala in pedagoške polemike med obema vojnama, *Sodobna pedagogika*, 2000, 51, št. 5, str. 38–55.

Sklep

Slovenska pedagoška misel, ki je bila do prve svetovne vojne teoretsko relativno monolitna, postane med obema vojnama teoretsko bolj pluralna. Do prve svetovne vojne se je slovenska kultura (in izobrazba) opirala predvsem na nemško in avstrijsko, po vojni pa se pojavi kulturna preusmeritev. Ob nemškem in avstrijskem vplivu se pojavi francoski, z njim pa francoski personalizem. Kot smo pokazali v razpravi, je ta pustil svoje sledi tudi na področju vzgoje. Personalistične ideje so pri nas najintenzivneje odmevale znotraj križarskega gibanja, privrženci katerega so bili tudi Jakob Šolar, Stanko Cajnkar in Stanko Gogala. Ti so nekatere personalistične ideje vpeljali na področje vzgoje. Čeprav se Šolar in Cajnkar s pedagogiko nista ukvarjala sistematično in ju s tega vidika ne moremo označiti za pedagoga v enakem pomenu besede kot Gogalo, smo s pomočjo različnih virov pokazali, da sta imela izoblikovan pogled na pedagoška vprašanja takratnega časa. Analiza njihovih besedil je pokazala, da lahko pri vseh treh avtorjih najdemo sledi francoskega personalizma in Jacquesa Maritaina.

Namen prispevka je predvsem opozoriti na teoretsko pluralnost slovenske medvojne pedagogike in pokazati, da je tudi francoski personalizem eden izmed miselnih tokov, ki ga zasledimo v takratni slovenski pedagoški misli. Slednje nam omogoča umestiti slovensko medvojno pedagoško misel v mednarodne humanistične tokove ter bolj celostno razumeti slovensko pedagoško znanost nasploh.

Viri in Literatura

Literatura

- Bartol, Vladimir: *Zakrinkani trubadur: izbrani članki in eseji*, Ljubljana: Slovenska matica, 1993.
- Bohinjski teden: *Zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940.
- Bojc, Etbin: *Pripombe k Dvorakovem »Poizkusu orisa križarskega gibanja«*, Ljubljana: Jutro, 2001.
- Cajnkar, Stanko: *Katoliška obnova med nami, Bohinjski teden: zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940.
- Cajnkar, Stanko: *Noetova barka*, Ljubljana: Nova založba, 1945.
- Cajnkar, Stanko: *Moderni časi in mladinsko gibanje, Beseda o sodobnih vprašanjih*, 1, 1932, št. 2, str. 24–29; 1. št. 3, str. 45–47.
- Cajnkar, Stanko: *Luč sveti v temi*, Celje: Družba sv. Mohorja, 1937.
- Cajnkar, Stanko: *Katoliška obnova med nami, Bohinjski teden: zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940.

- Cajncar, Stanko: Opombe na robu knjige Svoboda in nujnost Edvarda Kocbeka, *Znamenje*, 5, 1975, št. 2, str. 109–125.
- Dvorak, Marko: Poizkus orisa križarskega gibanja, *Nova pot: glasilo Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov*, 21, 1969, št. 4/6, str. 146–191.
- Dvorak, Marko: *Kako naj svetim, če ni luči v meni? : slovensko križarsko gibanje*, Ljubljana: Jutro, 2001.
- Fabijan, Janez: Ocena Maritainove knjige Angelski nadučitelj, *Čas*, 32, 1938, št. 6, str. 191–192.
- Gabrovec, Stane: Jakob Šolar za današnji čas, *Prelomni časi: zbornik predavanj s Teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence*, Ljubljana: Medškofijski odbor za študente, 1989.
- Gabrovec, Stane: *Dr. Stane Gabrovec Jakobu Šolarju ob sedemdesetletnici*, Ljubljana: Družina, 1996.
- Gogala, Stanko: Vzgoja k svobodi, *Bohinjski teden: zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940, str. 33–46.
- Gogala, Stanko: *O pedagoških vrednotah mladinskega gibanja*, Ljubljana: Slovenska šolska matica, 1931.
- Gogala, Stanko: *Temelji obče metodike. Uvod v praktično pedagogiko*, Ljubljana: Slovenska šolska matica, 1933.
- Gogala, Stanko: Krščanski življenjski nazor, *Čas*, 32, 1938, št. 6, str. 161–169.
- Gogala, Stanko: Iz psihologije religioznega vzgajanja: sproščenost in vezanost, *Čas*, 30, 1935/36, št. 1/2, str. 18–29.
- Grmič, Vekoslav: Zvestoba samemu sebi je glavni zakon, ob 90-letnici rojstva dr. Stanka Cajncarja (1900–1977), *Večer*, 46, 1990, št. 103, str. 22.
- Grmič, Vekoslav: Recepcija okrožnice Quadragesimo anno v mariborskem bogoslovju, *130 let visokega šolstva v Mariboru, zbornik simpozija*, Celje: Mohorjeva družba, 1991.
- Kovačič Peršin, Peter: *Personalizem in odmevi na Slovenskem*, Ljubljana: Društvo 2000, 1998.
- Kovač, Edvard: Personalizem Stanka Gogale, *Sodobna pedagogika*, 51, 2000, št. 5, str. 108–121.
- Kremenšek, Slavko: Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941, Ljubljana : Jutro, 2001.
- Knave, Simona: Razumevanje Gogalove osebnostne pedagogike, *Vzgoja*, 16, 2014, št. 63, str. 24–29.
- Kroflič, Robi: Osebnostna pedagogika prof. dr. Stanka Gogale. V: Gogala, S. *Izbrani spisi*, Ljubljana: Društvo 2000, 2005.
- Maritain, Jacques: *Education at the crossroads*, New Haven: Yale University Press, 1943.
- Medveš, Zdenko: Vzgoja kot doživetje absolutnega, *Sodobna pedagogika*, 51, 2000, št. 5, str. 84–107.

- Mitrović, Darinka: *Moderni tokovi komparativne pedagogije*, Sarajevo: Svjetlost, 1976.
- Nećak, Dušan, Božo Repe: *Kriza. Svet in Slovenci od prve svetovne vojne do sredine tridesetih let*, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.
- Ogrin, Matija: Kocbek in Mounier, *Primerjalna književnost*, 20, 1997, št. 1, str. 1–20.
- Pelikan, Evgen: *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom*, Ljubljana: Nova revija, 2002.
- Pirc, Jožko: *Aleš Ušeničnik in znamenja časov: katoliško gibanje na Slovenskem od konca 19. do srede 20. stoletja*, Ljubljana: Družina, 1986.
- Protner, Edvard: *Pedagogika in izobraževanje učiteljev (1919–1941)*, Educa: Ljubljana, 2000.
- Protner, Edvard: Stanko Gogala in pedagoške polemike med obema vojnama, *Sodobna pedagogika*, 51, 2000, št. 5, str. 38–55.
- Protner, Edvard: *Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869–1914)*, Maribor: Slavistično društvo, 2001.
- Prunk, Janko: *Pot krščanskih socialistov v Osvobodilno fronto slovenskega naroda*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1977.
- Rebula, Alojz: *Jacques Maritain: človek in mislec*, Ljubljana: Naše tromostovje, 1981.
- Rebula, Alojz: *Jacques Maritain: prinašalec smisla*, Ljubljana: Družina, 2004.
- Šmidhofer, Ana: *Vpliv francoskega personalizma na slovensko katoliško pedagogiko med obema vojnama*, magistrsko delo, Maribor: Filozofska fakulteta, 2011.
- Šmidhofer, Ana: Pojmovanje vzgoje v slovenski duhoslovni pedagogiki po prvi svetovni vojni, *Revija za elementarno izobraževanje*, 11, 2018, št. 1, str. 91–107.
- Šolar, Jakob: Vprašanja o vzgoji v Zavodu. V: Škofje – Jeglič, fasc. 34, Nadškofijski arhiv v Ljubljani, 1929.
- Šolar, Jakob: Slovenski kulturni problem, *Bohinjski teden: zbornik predavanj akademskega kulturnosocialnega tedna SKAD Zarje v letu 1939*, Ljubljana: Zarja, 1940.
- Štrubelj, Lojze: *Še vedno živo drevo. Zavod sv. Stanislava skozi desetletja*, Ljubljana: Družina, 1996.
- Toporišič, Jože: *Šolar, Jakob, prelat (1896–1968)*, dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi661118/> (pridobljeno 12. 6. 2018).
- Vodopivec, Peter: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*, Ljubljana: Modrijan, 2006.
- Vresnik, Primož: *Spre gledano slovensko bogoslovje – ponuditi roko drugače mislečemu: civilnopravni angažma slovenskega bogoslovja med drugo svetovno vojno in po njej*. Ljubljana: Društvo za preučevanje zgodovine, literature in antropologije, 1998.
- Žajdela, Ivo: Intervju z dr. Stanetom Gabrovcem, *Družina*, 2007, št. 23, str. 2.

Povzetek

V razpravi pokažemo, da zasledimo v slovenski pedagoški misli medvojnega obdobja tudi sledi francoskega personalizma. Francoski personalizem se v slovenski pedagogiki in kulturi nasploh pojavi kot posledica kulturne preusmeritve po prvi svetovni vojni. Ob nemškem in avstrijskem vplivu, ki je na področju kulture in izobrazbe prevladoval na Slovenskem do prve svetovne vojne, se pojavi francoski vpliv in z njim francoski personalizem. Za začetnika personalistične orientacije pri nas velja križarsko gibanje oz. križarstvo. Krogu križarjev so pripadali avtorji, ki jih obravnava osrednji del razprave: Jakob Šolar, Stanko Cajnkar in Stanko Gogala. Čeprav se Šolar in Cajnkar s pedagogiko nista ukvarjala sistematično in se v tem povsem razlikujeta od Gogala, sta imela jasno oblikovan pogled na nekatera pedagoška vprašanja. Sledi francoskega personalizma v njihovih razmišljanjih smo primerjali z nekaterimi pedagoškimi idejami Jacquesa Maritaina, ki je spoznanja francoskega personalizma vpeljal na področje vzgoje. Analiza besedil obravnavanih avtorjev pokaže, da lahko pri vseh treh slovenskih avtorjih zasledimo ideje francoskega personalizma in Jacquesa Maritaina.